

Contributions à L'Histoire Économique et Sociale de l' Empire Ottomane, Paris 1983, 503 sayfa. Yayıncıları Jean-Louis Bacqué-Grammont ve Paul Dumont. Collection Turcica III. Yayınlayan Kurumlar: L'Institut Français d'Études Anatoliennes d'İstanbul ve L'Association pour le Développement des Études Turques (Paris).

Osmanlı Tarihinin ekonomik yapısı üzerine yapılan çalışmalar 1960 yılından itibaren hızla artmağa başladı. Bunun düzenli bir şekilde yürütülmesi için memleketimizde bir de uluslararası bir kongre toplama geleneği başlatıldı. Düzenli aralıklarla toplanan bu tarz kongreler, çalışmaları belirli bir çaba içine itmekte, basılan tebliğ metinleri de kalıcı bir etki yaratmaktadır. Bunun devamı olarak da belirli kişilerin yarattığı eser sayısının çoğaldığını görmekteyiz. Şimdi elimizin altında bulunan bu kitap ekonomik tarihimiz için önemli kaynakları içeren bir ülkenin araştırmacıları tarafından meydana getirilmiştir. 1535 yılından sonra hızlanan iki ülke arasındaki ilişkiler her zaman için ekonomiyi ön plâna getirmiş, kısa süreli eşçilik faaliyetleri yanında yurdumuzu ziyaret eden her Fransız aydın, sosyal yapımıza ve ekonomik düzeyimize dikkat etmiştir. Bunların en küçük bir derlemesi bile kalın kitapları doldurmaktadır. İşte böyle bir kültür geleneğinden kaynaklanan çalışmaların sonucu elimizdedir. Hazırlıklarına yıllarca önce başlanan bu kitap, makalelerin peyderpey gelmesi üzerine hacimli bir görünüş kazanmıştır. Birinci çalışma, bu alanda ülkemizde doyan payesini haketmiş olan Ömer L. Barkan'ındır. Cumhuriyetimizin kuruluşunun 50. yılı dolayısıyla Ankara'da Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenen sempozyuma "Türkiye'de Din ve Devlet İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi" konulu bir tebliğ sunan Barkan'ın makalesi yayıncılar tarafından Fransızcaya çevrilerek daha yaygın bir aydın çevreye tanıtılmıştır. Kariyere başladığı zamandan beri, Osmanlı Devletinin sosyal yapısı üzerindeki çalışmalarını hukuk kadar bu alana da yönelten Barkan'ın makalesi, şimdiden vazgeçilmez kaynaklardan birisi durumuna yükselmiştir. Diğer makaleler çağlara göre sıralanmıştır. XVI. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyıla kadar ki değişik ekonomik ve sosyal girişimler aydınlatılmıştır. Ağırlık her iki bölüm için de eşit dağıtılmıştır. İlk kısımda en uzun makale Ronald C. Jennigs'in çalışmasıdır: "The population, society, and economy of the region of Erciyes Dağı in the sixteenth century" s. 149-250. Çalışmalarını bu alanda yoğunlaştıran araştırmacının verdiği bilgiler yalnız Kayseri'yi değil, aynı zamanda Niğde, Nevşehir ve Ürgüp yörelerini de kapsamaktadır. Genellikle Tahrir Defterleri üzerinde duran araştırmacı üretim potansiyeli üzerine değerli bilgiler vermektedir. Hazırladığı altı aded tabloda verdiği sonuçların özeti vermekle, sonucu kolayca ortaya koymaktadır. Aynı tarz defterlere dayanan araştırmalar da sırasıyla şunlardır: Irène Beldiceanu – Steinherr, "Les laboureurs associés en Anatolie (XVe et XVI siècles)" s. 93-104. Mihail H. Svanidze, "L'économie rurale dans le vilâyet d'Akhalzikhé (Çıldır) d'après le 'registre d'étaille' de 1595" s. 251-266. Bayan Beldiceanu – Steinherr, bu defterleri en iyi bilen araştırmacılar arasındadır. Genellikle Orta Anadolu'daki 'Ortakçı Kulları'm hukuki durumları ve üretime

olan katkılarını açıklığa kavuşturmuştur. Bir Gürcü bilim adamı olan Svanidze, ülkesinde bulunan Gürcistan defterinin yayınına göre Kars ve yöresinin üretim durumunu incelemektedir. Son yıllarda üzerinde fazla çalışılan Trabzon üzerine bir malzemeyi de Bayan Gandossi işlemiştir: "Les Éléments Balkaniques Dans La Garnison De Trébizonde à la Fin Du XVe siècle" s. 127-147. Bu kentin fethinden sonra yerleştirilen Rumeli menşeli kişilerin bir dökümü yapılmıştır. Görevleri, meslekleri de ayrı olarak incelenmektedir. Halil İnalıcık "The Emergence of Big Farms. Çiftliks. State, Landlords and Tenants" s. 105-126. makalesinde, Çiftlik konusunun doğuşunun gelişmesini ve devletin son yıllarındaki etkileri üzerinde durmaktadır. Bu büyük yatırım sisteminin oynadığı rol, İnalıcık'ın çalışmalarından sonra büyük bir hızla ilgi çekmiştir. Şimdi ortaya koyduğu sonuçlar Anadolu ve Rumeli'de ne gibi sosyal olaylara yol açtığını da aydınlatmıştır. Yeniçağ dönemine konusuna değinen iki özgün makale de şunlardır: Bruno Simon, "Le Blé Et Les Rapports Vénéto-Ottomans au XVIe siècle" s. 267-286. Buğday ticareti eski çağlardan beri Anadolu'nun en etkili gelir kaynaklarından birisidir. Yeniçağ döneminde Türk - Venedik ilişkilerinde bu konu çok etkin ve detaylıydı. Basılı kaynaklara dayanan bu araştırmada, Türk belgelerine yer verilmemiş. Herde yapılacak detaylı bir çalışmada fonksiyonunun daha geniş ele alınması beklenir. Rhoads Murphey, "The Ottoman Attitude Towards the Adoption of Western Technology: The Role of the Efrenci Technicians in Civil and Military Applications" s. 287-298. Batılı kişilerin Osmanlı hizmetinde neler meydana getirdiği uzun zamanda beri tartışılır. Şimdi de maden üretimi ve bunların askeri malzeme yapımında nasıl yararlandığı, bunların hangi batılı kişiler tarafından gerçekleştirildiği incelenmiştir. Makalesini teslim ettikten sonra yayını göremeyen Bistra Cvetkova, "Le Crédit Dans Les Balkans, XVIe-XVIIe Siècles" s. 299-308 başlıklı makalesinde anamal girişimlerinin Balkan yarımadasında nasıl uygulandığına değinmiştir. Colin Imber, "Zina in Ottoman Law" s. 59-92 makalesinde, fetvaların ışığı altında yaptığı çalışmasında hukuk sorunlarının şeriat kuralları içinde nasıl detaylı ele alındığını incelemektedir. Daha sonraki yüzyıldaki bir konuyu da ele alan Traian Stoianovich, "Commerce et Industrie Ottomans et Maghrébins: Pôles de diffusion et aires d'expansion" (s. 329-352) Akdeniz limanlarında Osmanlı ürünlerinin nasıl satıldığını ve bunun diğer ülke ticaretindeki yerine değinmiştir. Yakınçağ konusunu ele alan araştırmacılar Howard A. Reed, Osmanlı limanlarına gelen ilk Amerikan ticaret gemileri üzerinde durmakta (s. 353-383), Kemal Karpat, sonradan kitap haline de getirdiği nüfus hareketi üzerinde durmakta (s. 385-428), Mihail Dim. Sturdza, Kırım Harbi sırasında bankaların oynadığı kredi oyunları üzerinde makale yazmıştır. Donald Quataert ise, son yıllarda sahip olduğu bol malzeme dolayısıyla epey çok incelemeye konu olan Bursa şehrimizin 1880-1914 yılları arasındaki ipek üretimini açıklığa kavuşturmuştur (s. 481-503). Anadolu'da geçen yüzyıl dolaşmış bayan Belgiojoso'nun izlenimleri de Hélène Desmet - Grégoire tarafından bir kez daha bilim dünyasına sunulmaktadır (s. 429-449).

Kitaptaki her bir araştırma, sonradan birer kaynak niteliği taşıyacak özelliktedir. Çok güzel bir kağıda, basımcılık alanında son yıllarda önemli bir hamle yapan Belçika'da basılmıştır. Kapağında İzmir limanı önünde duran bir ticaret gemisini canlandıran gravür bulunmaktadır. Böyle kalıcı bir eserin ortaya çıkarılması, sonradan yapılacak çalışmalara da sağlam bir örnek meydana getirecektir. Başaranları, böyle yeni katkılar daha meydana getirmelerini dilemek mesajı ile tebrik etmeliyiz.